

СОЦІАЛЬНА МЕДИЦИНА ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

DOI: 10.26693/jmbs03.04.145

УДК 614.2:001.2:616-058-082

Корнацький В. М.¹, Михальчук В. М.², Дяченко Л. О.²

ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я НА ПЕРВИННОМУ РІВНІ

¹ДУ «Національний науковий центр «Інститут кардіології ім. акад. М. Д. Стражеска»
НАМН України», Київ, Україна

²Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, Київ, Україна

06740806951@gmail.com

Стаття присвячена аналізу законодавства у сфері охорони психічного здоров'я на рівні первинної медичної допомоги. Нами з'ясовані особливості охорони психічного здоров'я на первинному рівні надання медичної допомоги в законодавчому полі та вироблені пропозиції з оптимізації алгоритмів реалізації медичної допомоги.

У 2016 році 182415 пацієнтів були госпіталізовані в установи психіатричної допомоги, які в середньому перебували в лікарні в середньому на 53,4 дня. До кінця 2016 року в Україні 261240 пацієнтів з психічними розладами мали групу інвалідності, з яких 8,5% становили діти віком від 0 до 17 років. У 2010 році 1 983 пацієнта були спочатку визнані інвалідами через психічні розлади. Рівень смертності населення України від навмисного самоушкодження в 2015 році склав 17,7 на 100 тисяч населення.

Сьогодні, свідчить що питання з приводу охорони психічного здоров'я є актуальними, а тому заслуговують на серйозну увагу та як найшвидше потребують вирішення на рівні держави.

Ключові слова: психічне здоров'я, впровадження, профілактика.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Робота є фрагментом науково-дослідної роботи кафедри охорони здоров'я Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика «Медико-соціальне обґрунтування моделі оптимізації первинної медичної допомоги в умовах впливу підвищеного стресу», № державної реєстрації 0116U004449.

Вступ. За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), психічне здоров'я – це стан благополуччя, при якому кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, впоратися із життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також робити внесок у життя своєї спільноти [1]. Здоров'я – це стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не лише відсутність хвороби або фізичних дефектів [3].

Сотні мільйонів людей у всьому світі страждають на психічні розлади, але психічне здоров'я все ще залишається у тіні. У 2013 ВООЗ затвердила Комплексний план дій в області психічного здоров'я на період 2013–2020 рр., який засвідчує рішучість усіх держав-членів ВООЗ запровадити конкретні заходи, спрямовані на зміцнення психічного здоров'я, і сприяти досягненню глобальних цілей [2].

Мета дослідження – з'ясування особливостей охорони психічного здоров'я на первинному рівні надання медичної допомоги в законодавчому полі та вироблення пропозицій з оптимізації алгоритмів реалізації медичної допомоги.

Методи: системний, аналітичний.

Результати досліджень та їх обговорення. Так, станом на 1 січня 2017 р. 1673328 жителів України перебували на обліку у зв'язку з розладами психіки та поведінки, в тому числі 694928 – внаслідок розладів, пов'язаних із вживанням алкоголю та наркотиків (або 3,9 відсотка населення). За 2016 рік до закладів з надання психіатричної допомоги було госпіталізовано 182415 хворих, які пробували в середньому 53,4 дня у стаціонарі. На кінець

2016 року в Україні 261240 хворих на психічні розлади мали групу інвалідності, з них 8,5 відсотка – діти у віці 0–17 років. 9893 хворих у 2016 році первинно були визнані особами з інвалідністю у зв'язку з психічними розладами. Смертність населення України від навмисного самоушкодження у 2015 році становила 17,7 на 100 тис. населення [1].

Первинним, початковим документом у системі вироблення стратегії і створення стратегічних планів є концепція [4]. Саме, 27.12.2017 р. розпорядженням Кабінету Міністрів України № 1018-р схвалено Концепцію розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (далі – Концепція), яка визначила: пріоритети та основні напрями діяльності, модель досягнення цілей [6].

Концепція, виокремлює, що основними компонентами проблеми у сфері охорони психічного здоров'я в Україні є:

- слабка обізнаність щодо психічного здоров'я у суспільстві, що призводить до стигматизації та несвоєчасного звернення по професійну допомогу;
- недосконалість національного законодавства у сфері психічного здоров'я та порушення прав людей з проблемами психічного здоров'я;
- відсутність системи профілактики психічних розладів, що базується на фактичних даних, та ефективної популяризації психічного здоров'я;
- недосконалість регулювання діяльності у сфері охорони психічного здоров'я;
- низький рівень кадрового забезпечення психологами, психотерапевтами, соціальними працівниками та іншим персоналом, який залучається до надання допомоги у сфері психічного здоров'я, недостатність системи формування та підтримки професійних компетентностей серед фахівців у сфері психічного здоров'я та інших суміжних професій;
- відсутність системного впровадження галузевих та міжгалузевих стандартів у сфері охорони психічного здоров'я та контролю якості допомоги у зазначеній сфері;
- надмірна зосередженість допомоги у сфері психічного здоров'я у спеціалізованих закладах охорони здоров'я та інтернатних закладах системи соціального захисту; низька доступність психологічної та психотерапевтичної допомоги; дефіцит служб, які базувалися на рівні територіальних громад, реабілітаційних і соціальних послуг; відсутність систем підтриманого працевлаштування та зайнятості, підтриманого проживання; відсутність ефективної системи підтримки сімей осіб, що доглядають за особами з психічними захворюваннями, а також недостатній розвиток кризової психологічної допомоги та програм раннього втручання на рівні територіальних громад;

- обмежене використання сучасних технологій, методів та процедур оцінки у сфері психічного здоров'я та надання допомоги особам з проблемами психічного здоров'я під час надання первинної медичної допомоги;
- недостатня диференційованість надання допомоги у сфері охорони психічного здоров'я з урахуванням чутливості до потреб різних груп суспільства та обмежена участь і залучення осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями та членів їх сімей до планування допомоги, її реалізації та оцінки;
- відсутність ефективного адміністрування та моніторингу у сфері охорони психічного здоров'я, недостатня координація між різними державними органами у наданні допомоги особам з проблемами психічного здоров'я [1].

Стратегічні напрями Концепції націлені на створення цілісної та ефективної системи охорони психічного здоров'я, на встановлення її зв'язку з оточенням за допомогою окреслених цілей і спробах досягти бажаного стану взаємодії, що в свою чергу дозволить ефективно та результативно їй функціонувати [7]. Зокрема, в результаті виконання Концепції передбачається досягти підвищення рівня психічного здоров'я населення та покращення якості життя, а саме, планується досягти:

- зменшення прямих та непрямих втрат національної економіки через повну або часткову непрацездатність осіб, що мають проблеми з психічним здоров'ям;
- приведення стандартів освіти у сфері охорони психічного здоров'я у відповідність з міжнародними стандартами;
- запровадження систем моніторингу та оцінки якості послуг у сфері охорони психічного здоров'я;
- забезпечення доступності допомоги щодо психічного здоров'я на рівні територіальних громад;
- розроблення та впровадження програм профілактики проблем психічного здоров'я;
- зменшення інституціоналізації і, як наслідок, - сегрегації осіб, що мають проблеми з психічним здоров'ям;
- створення структурованої, інституціонально організованої служби судової психіатрії;
- поетапне впровадження державних гарантій щодо підтриманого проживання, асистованого працевлаштування осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями;
- забезпечення доступу до освіти дітей, які не підлягають направленню до закладів освіти через психічні та інтелектуальні порушення;
- усунення бар'єрів доступу до реабілітаційних і соціальних послуг для осіб з психічними та інтелектуальними порушеннями;
- зменшення рівня смертності внаслідок самогубств та нещасних випадків;

- забезпечення здійснення ефективного контролю за дотриманням прав людини у сфері охорони психічного здоров'я;
- підсилення ролі громадського сектору у сфері охорони психічного здоров'я [1].

Саме ці стратегічні цілі, шляхом національної консультації, Міністерство охорони здоров'я України спільно з громадськістю обговорює. Результатом співпраці суб'єктів політики на виконання п. 2 розпорядження Кабінету Міністрів України № 1018-р «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» є розробка Плану заходів із розвитку психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року (далі – План заходів). Проект Плану заходів має наступну структуру (основні напрямки):

- стратегія, державне управління, міжсекторальна співпраця, права людини у сфері психічного здоров'я;
- розвиток персоналу у сфері охорони психічного здоров'я;
- надання медичних та реабілітаційних послуг у сфері психічного здоров'я;
- популяризація психічного здоров'я та профілактика його розладів, в тому числі запобігання суїцидам;
- стратегічна інформація (моніторинг, дослідження) у сфері психічного здоров'я [5].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Нам здається, що закріплення на зако-

нодавчому рівні таких стратегічних документів у сфері психічного здоров'я, як Концепція та План заходів є визнанням того, що держава усвідомила існування цієї проблеми.

Особливої уваги заслуговують послуги в сфері психічного здоров'я на первинній ланці. Ці послуги є першим рівнем медичної допомоги в системі охорони здоров'я. Послуги на амбулаторному рівні включають в себе раннє виявлення та лікування психічних розладів, ведення стабільних психіатричних пацієнтів, консультування щодо поширених психічних розладів, направлення на інші рівні, якщо це потрібно, а також просвітництво та профілактику в сфері психічного здоров'я. Послуги на амбулаторному рівні, є найбільш доступними, недорогими та прийнятними для громад, а тому потребують інтегруванню в систему первинної медичної допомоги шляхом прийняття медико-технологічних документів зі стандартизації медичної допомоги в сфері психічного здоров'я, які б впроваджували чіткі механізми взаємодії і координації закладів охорони здоров'я та між наявними службами, розвитку мультидисциплінарних команд та їх міжгалузевої співпраці.

Сьогодні, свідчить що дані питання є актуальними, заслуговують на серйозну увагу та потребують вирішенню на рівні держави.

References

1. Pro shvalennja Konceptcii' rozvytku ohorony psyhichnogo zdorov'ja v Ukraïni na period do 2030 roku: rozporjadzhenja Kabinetu Ministriv Ukraïny vid 27.12.2017 № 1018-r. Available from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-r>. [Ukrainian].
2. *Problemy zdorov'ja i medychnoi' dopomogy ta model' pokrashhannja v suchasnyh umovah*: Posibnyk dlja kardiologiv, revmatologiv, terapevtiv, organizatoriv ohorony zdorov'ja ta likariv zagal'noi' praktyky. In-t kardiologii' im MD Strazheska AMN Ukraïny; pidgot: Moroz DM ta in; pid red: Kovalenka VM, Kornac'kogo VM. Kyïv: Drukarnja "Gordon", 2016. 261 p. [Ukrainian].
3. Realizing our vision: report of the Regional Director on the work of WHO in the European Region in 2012-2013. *World Health Organization. Europe*. Copenhagen: WHO, 2014. 67 p.
4. Tertychka VV. *Strategichne upravlinnja: pidruchnyk*. Kyïv: "K.I.S.", 2017. 932 p. [Ukrainian].
5. Ustinov OV. Ohorona psyhichnogo zdorov'ja: pochalosja obgovorennja nacional'nogo planu. *Ukraïns'kyj medychnyj chasopys*. 2018 March 22. [digital resource]. Available from: <https://www.umj.com.ua/article/122876/ohorona-psyhichnogo-zdorov-ya-pochalosya-obgovorennja-natsionalnogo-planu>. [Ukrainian].
6. Sharov JuP. *Strategichne planuvannja ta realizacija polityky na central'nomu, regional'nomu ta miscevomu rivnjah*. Kyïv: Centr navch I-ry, 2004. 56 p. [Ukrainian].
7. Schendel DE, Hatten KJ. *Business Policy or Strategic Management: a Broader View for an Emerging*. Academy of Management Proceedings. 1972 Aug: 56–7.

УДК 614.2:001.2:616-058-082

ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ СИСТЕМЫ ОХРАНЫ ПСИХИЧЕСКОГО ЗДОРОВЬЯ НА ПЕРВИЧНОМ УРОВНЕ

Корнацкий В. М., Михальчук В. Н., Дяченко Л. А.

Резюме. Статья посвящена анализу законодательства в сфере охраны психического здоровья на уровне первичной медицинской помощи. Нами выяснены особенности охраны психического здоровья на первичном уровне оказания медицинской помощи в законодательном поле и выработаны предложения по оптимизации алгоритмов реализации медицинской помощи.

В 2016 году 182415 пациентов были госпитализированы в учреждения психиатрической помощи, которые в среднем находились в больнице в среднем на 53,4 дня. К концу 2016 года в Украине 261240 пациентов с психическими расстройствами имели группу инвалидности, из которых 8,5% составляли дети в возрасте от 0 до 17 лет. В 2010 году 1 983 пациента были первоначально признаны инвалидами из-за психических расстройств. Уровень смертности населения Украины от преднамеренного самоповреждения в 2015 году составил 17,7 на 100 тысяч населения.

Настоящее, свидетельствует, что вопрос по поводу охраны психического здоровья актуальны, а потому заслуживают серьезного внимания и как можно быстрее требуют решения на уровне государства.

Ключевые слова: психическое здоровье, внедрения, профилактики.

UDC 614.2:001.2:616-058-082

Prospects for the Implementation of the Mental Health Protection System at the Primary Level

Kornatsky V., Mikhal'chuk V., Diachenko L.

Abstract. The article deals with the analysis of legislation in the field of mental health at the level of primary health care. We have identified the peculiarities of mental health at the primary level of provision of medical care in the legislative field and worked out proposals for optimization of the implementation of medical care.

Today, it is evidenced that issues concerning mental health are relevant, and therefore deserve serious attention and the most urgent needs to be solved at the state level.

The purpose of the study was elucidation of the features of mental health at the primary level of provision of medical aid in the legislative field and elaboration of proposals for optimization of medical aid implementation algorithms.

Methods: systematic, analytical.

Results and discussion. Thus, as of January 1, 2017, 1673328 Ukrainian residents were registered due to mental and behavioral disorders, including 694928 as a result of alcohol and drug use disorders (or 3.9% of the population). In 2016, 182415 patients were admitted to psychiatric care institutions. They stayed on average 53.4 days in a hospital. By the end of 2016 in Ukraine, 261240 patients with mental disorders had a disability group, of which 8.5 per cent were children aged 0–17 years. In 2010, 1,983 patients were initially recognized as persons with disabilities due to mental disorders. The mortality rate of Ukraine's population from intentional self-harm in 2015 was 17.7 per 100 thousand of population.

The primary, original document in the system of strategy development and the establishment of strategic plans is the concept. On December 27, 2017, the Cabinet of Ministers of Ukraine Decree № 1018-p approved the Concept for the Development of Mental Health in Ukraine for the period up to 2030 (hereinafter – the Concept), which defined: priorities and main directions of activity, model of achievement of goals.

The concept outlined the main components of the problem in the field of mental health in Ukraine.

Strategic directions of the Concept are aimed at creating a coherent and effective system of mental health, to establish its connection with the environment through the above-mentioned goals and attempts to achieve the desired state of interaction, which in turn will allow it to function effectively and effectively.

It is these strategic goals, through the national consultation, the Ministry of Health of Ukraine discusses with the public. The result of the cooperation of policy makers in pursuance of paragraph 2 of the Cabinet of Ministers of Ukraine Decree No. 1018-p "On Approval of the Concept for the Development of Mental Health in Ukraine until 2030" is the development of a Plan of Measures for the Development of Mental Health in Ukraine on the period until 2030 (hereinafter – the Plan of Measures).

Conclusions and perspectives of further research. The consolidation at the legislative level of strategic documents in the field of mental health, such as the Concept and the Action Plan, is recognition that the state has realized the existence of this problem.

Mental health services at the primary level deserve particular attention. These services are the first level of health care in the healthcare system. Presently, it is evident that these questions are relevant, deserve serious attention and need to be resolved at the state level.

Keywords: mental health, introduction, prevention.

Стаття надійшла 19.03.2018 р.

Рекомендована до друку на засіданні редакційної колегії після рецензування